

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Art. III. Partes potentiales temperantiæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

Tertulliani elogium initio libri de pudicit. *Pudicitia flos morum, honor corporum, decus sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, praejudicium omnis bonae mentis.*

ARTICULUS III.

Partes potentiales temperantiae.

Partes potentiales alicujus virtutis illae dicuntur, quae modum, quem ipsa virtus ponit circa materiam principalem, vel difficiliorem, observant in aliis materiis, quae minus habent difficultatis: unde cum proprium temperantiae sit refragare & reprimere impetus passionum circa delectationes tactus, quae difficilius compescuntur, virtutes refragantes impetus nostrarum passionum & affectionum circa alias materias, vel actiones externas moderantes, possunt illi tanquam virtutes secundariae adungi, & partes potentiales temperantiae appellari. Illae vero à D. Thoma quatuor numerantur, nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia: sub qua plures aliae paragrapho sequenti recensendae continentur.

Continentia, quae primo loco ponitur, non sumitur hic pro virtute refragante & reprimente passiones, quae sunt circa venerea, quo pacto convertitur cum castitate; sed pro quodam habitu, per quem voluntas resistit passionibus concupiscibilis, taliterque in bono firmatur, ut quantumvis hujusmodi passiones exurgent & intrumescant, non trahatur ab illis contra rectum iudicium rationis. Unde munus hujus habitus est, non passiones refragare aut compescere, sicut facit virtus continentiae, sed duntaxat firmare & detinere voluntatem, ut illarum impetus non sequatur. Ex quo fit illud non esse simpliciter virtutem, quamvis ad genus virtutis referatur ut aliquid imperfectum: est enim de ratione virtutis, facere opus perfectum, atque aliud rectificare ad aequum ejus principium; quod sane principium, in actibus qui sunt circa passionum objecta, non est sola voluntas, sed etiam appetitus sensitivus: unde quia continentia non perficit hujusmodi appetitum ad recte appetendum, sed relinquit in eo passiones immoderatas, licet voluntatem firmet ac detineat, ne sequatur ipsas passiones, idem deficit à ratione perfectae virtutis, & est veluti semi-virtus, ut docet S. Thomas hic quaest. 155. art. 1.

Mansuetudo, quae etiam mititas vocatur, est virtus, quae passionem irae ita componit & moderatur, ut non permittat eam exurgere, nisi cum oportet, & in ea mensura in qua fuerit necessarium. Licet enim nunquam ira ita danda sit locum, ut iudicium rationis perturbet, interdum tamen honestum & necesse est moderatè irasci ad servendum iustitiam, vel pro juvanda fortitudine, quae utitur ita in suo actu aggressionis: & ita Christus iram excitavit, dum, facto ex funiculis flagello, mercatores eiecit ex templo. Unde Aristoteles 4. Ethic. cap. 5. *Qui igitur (inquit) ob qua oportet, & quibus oportet irascitur, addo etiam quomodo, & quando, & quousque debet, laudatur, esseque is mansuetus potest, quippe cum mansuetudo ipsa laude afficiatur. Mansuetus enim ille est, qui perturbatione vacat, & ab affectu minime ducitur, sed quem admodum ratio ipsa statuerit, ita & ob id, & tandem succedet.*

Mansuetudini affinis est clementia: unde ali-

qui eas non distinguunt. Sed revera differunt; ut docet S. Thomas hic quaest. 157. art. 1. Licet enim utraque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id praestant; mansuetudo quidem, quatenus id decet animum irae dominantem: clementia verò, quatenus id consentaneum est homini in potestate constituto. Unde Seneca lib. 2. de clementia cap. 3. definit clementiam, *Temperantiam animi in potestate ulciscendi: vel lenitatem superioris adversus inferiorem in constituendis penis.* Decet enim illum non uti tota sua potestate in illo munere, sed aliquid de poena remittere, & infra meritum punire: sicut & contrariò decet in praemio retribuendo aliquid addere, & supra condignum remunerare: At ita humani Principes, aut Judices Deum imitentur, qui praemiis ultra condignum, & ad id ex propria inclinatione, & innata bonitate tendit; punit autem citra condignum, & non nisi provocatus nostris demeritis, ac veluti coactus, juxta illud Tertulliani lib. 2. contra Marcionem, *Deus ex seipso bonus est, ex nobis justus* (iustitiā vindicativā.) *Prior est bonitas Dei secundum naturam, posterior severitas secundum causam: illa propria, haec accommodata; illa edita, haec adhibita.*

Ex his intelliges, mansuetudinem communem esse omnibus personis: clementiam verò propriam esse Superiorum & Judicum, quibus determinatio poenae pro delicto incumbit; specialiterque spectat ad Principem, quem valde decet poenas & supplicia in sibi subiectos benigne mitigare. Unde Ovidius,

Regia (crede mihi) res est succurrere lapsis,

Convenit & tanto, quantus & ipse viro.

Enituit virtus haec praecipue in Theodosio, cuius tanta fuit erga hostes benignitas & clementia, ut de ipso haec referat Ambrosius in oratione de ejus obitu: *Beneficium se putabat accepisse, cum rogaretur ignoscere, & tunc propior erat venia, cum suisset comotio major iracundia. Et optabat ut in eo quod in aliis timebatur, ut irasceret. Sape tremantes vidimus quos oburgabat, & compictos sceleris, cum desperassent, solutos a crimine. Vincere enim volebat, non plerere, aequitatis iudex, non poena arbiter, qui nunquam veniam confitenti negaret.*

Quarta virtus temperantiae annexa est modestia, à modo dicta, quia nimirum modum statuit, qui in humanis affectionibus & actionibus, in gestu corporis, ejusque cultu & vestitu, servari debet; ita ut haec omnia decenter & congruenter se habeant, secundum personae statum: modestus enim dicitur, qui circa illa omnia moderatè & congruenter se habet, modumque sibi convenientem tenet. Virtutis hujus summum decus neminem fugit: nam modestiam esse Dei portionem, id est partem notarum habitationis Dei in homine, egregiè dixit Ambrosius 1. offic. cap. 18. Erumpit etiam foras ejus decor, & ut verbis Tertulliani utar lib. de cultu foemineo cap. 13. *Emanat ab animo inhabitum, & eructat à conscientia in superficiem, ut & foris inspiciat quasi suppellectilem suam.* Unde Ambrosius serm. 10. in Psal. 128. egregiè ostendit, virum modestum, vel si videatur, prodesse; adductaque ejus animalis similitudine, quod si ab icterico conspiciatur, sanatur conspicientem, demonstrat probi hominis, rectèque compositi, vel aspectum esse concurrentibus salutarem. Hinc Basilii lib. de virginitate, virginem instruens ait, eam dum procedit in publicum, talem se & habitu & incessu, & toto corporis motu debere exhibere, ut

qui

qui illi forte obvi fuerint, ac si vivum Dei simulacrum aspicerent, faciem ad reverentiam atque admirationem sanctitatis inclinent; honestaque virtutis admonitionem pudicam & sobriam referant; & reminiscatur quisque proximum Dei, dum eam cernit effigiem, quæ se ad ejus perscienda mandata semper exercet. Atque, ut breviter dixerim, omnium aspicientium virginem & affectus, & animus ad virtutis transferatur amorem. Contentantur ad hæc S. Ignatius Epist. ad Trallianos, Præfatus modestiam vocat, magnam aliorum disciplinam.

ARTICULUS IV.

De variis modestiæ speciebus.

24. Quatuor vel quinque modestiæ species distinguit D. Thomas hic quæst. 160. art. 2. nimirum humilitatem, studiositatem, modestiam morum, ad quam Eutrapelia reducitur, & modestiam cultus. Ratio verò hujus divisionis est, quia ultra passiones concupiscentiæ, quas moderantur temperantia & continentia; & ultra passiones iræ, quas mansuetudo & clementia refranant, quatuor alia sunt, in quibus etsi non adeo difficile est mediocritatem rationis servare, quam in passionibus iræ & concupiscentiæ, egent tamen moderamine, & virtute aliquâ per quam cohibeantur. Primum est affectus spei tendentis ad excessum, & hunc moderatur humilitas: studium sive appetitus cognoscendi, & ad hujus moderationem ponitur studiositas: motus & gestus corporales, pertinentes ad externam conversationem, tam in factis, quam in dictis; pro quibus in rebus seriis ponitur modestia morum, in ludicris autem eutrapelia: & denique exterior apparatus vestium, utensilium, & hujusmodi; & horum moderatio spectat ad modestiam cultus, sive apparatus exterioris.

25. Prima ergo species modestiæ est humilitas, quæ sic à D. Thoma definitur: *Humilitas est virtus, quâ quis considerans suum defectum, tenet se in infimis, secundum modum suum.* Dicitur *Virtus*: quia cum honestum sit unumquemque amplecti quod sibi congruit, & continere se intra propriam mensuram, habitus quo ad id inclinamur, non potest non esse vera virtus. Subditur: *Quo quis considerans suum defectum*, quia licet humilitas dicat formaliter habituale propositum, quo vis affectiva abjectionem unicuique convenientem amplectitur; præsuppositivè tamen importat cognitionem, quâ quis defectus suos considerans, reputat se indignum estimatione & honore, dignumque abjectione & aspectu. Unde sic definitur à D. Bernardo: *Humilitas est virtus, quâ quis verissimâ sui cognitione sibi ipsi vilescit.* Tandem dicitur: *Tenet se in infimis, secundum modum suum*, ut denotetur, materiam intrinsecam humilitatis esse internum animi motum & affectum, quem refranat, ne tendat in sui celsitudinem supra id quod oportet, sed intra mensuram ex propriis meritis sibi debitam se contineat.

Lib.
de gra
divinis
humili-
tatis
iii.

26. Ex his colliges primò contra Theophylum Raynaudum lib. 6. de virtutibus sect. 2. cap. 13. quod licet humilitas & magnanimitas habeant cohibere affectum hominis, ne inordinatè tendat in excessum, nihilominus inter se distinguuntur, quia diversimodè id præstant: ut eruditè demonstrant Salmanticensis in explicatione articuli prædicamentalis, sive in generali divisione omnium virtutum, quam in fine Tomi primi in

A primam secundam subjecerunt. Nam magnanimitas (inquiunt) primariò id facit impellendo & confortando ipsum appetitum, ut per viam Deo receptas, vel promissas, tendat ad magnanimitatem extollatur. Humilitas è contra primariò refranat appetitum, ne tendat in ardua & excessum, quatenus propriam exaltationem: secundariò autem confirmat ipsum, ne dum videt propriam insufficientiam & impotentiam, à magnorum prosecutione, divini immemor ausus, nimis deficiat. Unde magnanimitati magis adversatur pusillanimitas, quæ est vitium per defectum, quam præsumptio, quæ est per excessum. Humilitati autem magis opponitur superbia, quæ est vitium per excessum, quam nimia subiectio, quæ est vitium per defectum.

Differunt etiam illæ virtutes penes rationes motivas & regulativas. Nam magnanimitas limit motivum & regulam operandi ab eo quod est Dei in nobis: videns enim in se magnanimitas magna Dei dona, aut saltem magna auxilia sibi promissa, sumit inde motivum & regulam operandi magna, eorum arduitate non succumbens, quia scit non superexcedere talia dona vel auxilia; dumque magna agit, reputat se, non propter se, sed propter illa quæ ex Deo accepit, magno honore dignum, & quidquid minus est honoris & laudis (uti est quidquid potest ab homine retribui) tanquam illis inadæquatum contemnit. Caterum humilitas sumit motivum & regulam suæ operationis ab eo quod in nobis est ex nobis ipsis, vidensque nos ex nobis solum habere defectum, imperfectiorem, & culpam, quibus non excellentia & honor, sed vilipensio & contemptus debetur, cohibet animum, ne ad illa tanquam ad aliquid sibi secundum se debita tendat, & ne ista tanquam se indigna reputet. Unde nulla ex his virtutibus alteri contradicit, licet videantur contrario modo procedere: quia optimè stat, ut idem homo ex Dei donis ad magna tendat, quod est esse magnanimum; & ex sibi propriis ad ima se dejiciat, quod est esse humilem. Et idè Apostolus, qui ut magnanimus aiebat: *Omnia possum in eo qui me confortat, ut humilis prædicabar: Non quasi iustificatus sum, cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis.* Hæc Salmanticensis loco citato.

Colliges secundò cum iisdem Authoribus, quod licet humilitas & religio magnam habeant inter se similitudinem & affinitatem, eò quod utraque importet professionem divinæ excellentiæ, & nostræ erga Deum subjectionis; differunt tamen, quia quod respectu unius est formale & primarium, respectu alterius est quasi materiale & consequens. Actus enim religionis primariò continet testificationem divinæ excellentiæ, & secundariò nostræ vilitatis, quatenus hoc arguitur ex omnimoda dependentia à supremo illo principio. Contra verò actus humilitatis primariò dicit confessionem nostræ vilitatis & inferioritatis; implicite autem & ex consequenti testatur illo excellentiam primi principii, cui nos omnino submittimus, tanquam sine cuius influxu sub nihilo maneremus. Itaque humilis submittit se Deo, & ejus excellentiæ, ut seipsum deprimat, & intra mensuram propriam contineat: religiosus autem humiliat & deprimat se coram Deo, ut ejus excellentiam exaltet, & cultu illo influentiam Dei in omnes creaturas, ac supremum ejus dominium profiteatur.

Colliges